

ცა. მათ შორის ბატალიონის მეთაური შ. ლოლაძე, კომისარი ს. გუჯაბიძე და სხვები. ფაშისტებმა მოკლულთა და დაჭრილთა სახით 4 ათასზე მეტი კაცი დაჰკარგეს. მადლიერმა ჰოლანდიელმა ხალხმა გმირულ ბრძოლაში დაღუპულ პარტიზანებს ძეგლი აუგო.

ამრიგად, დიდ სამამულო ომში საბჭოთა კავშირის გამარჯვების წყაროს წარმოადგენდა საბჭოთა საზოგადოებრივი და სახელმწიფოებრივი წყობილება, რომელმაც უზრუნველყო ფრონტისა და ზურგის ერთიანობა. ამ ერთიანობის ხელმძღვანელი და ხალხის დამრავლავი ძალა საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტია იყო. ამან განაპირობა საბჭოთა ხალხის გმირობა ფრონტზე და ზურგში. ქართველმა ხალხმა მტერზე ისტო-

რიულ გამარჯვებაში თავისი მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა. საქართველოდან ომში წასულ 600 ათასზე მეტ მეომართაგან 136 კაცს მიენიჭა საბჭოთა კავშირის გმირის წოდება, ხოლო 50 ათასზე მეტი მეომარი სსრ კავშირის ორდენებითა და მედლებით დააჯილდოვეს.

დავალებები:

გვიამბეთ ქართველი მეომრების საბრძოლო მამაცობის ამბავი მოსკოვისა და ლენინგრადის, ოდესისა და სევასტოპოლის, სტალინგრადისა და კავკასიის დაცვისათვის ბრძოლებში, საბჭოთა არმიის შეტევით ბრძოლებში. გვიამბეთ ქართველი მეომრების მონაწილეობაზე პარტიზანულ ბრძოლებში. მოაწყვეთ შეხვედრა საბჭოთა კავშირის დიდი სამამულო ომის მონაწილეებთან.

დოკუმენტები

ა) მიმართვა, მიღებული ამიერკავკასიის ხალხთა ანტიფაშისტური მიტინგის მიერ თბილისში 1942 წლის 23 აგვისტოს

..... აი უკვე ერთ წელზე მეტია, რაც გრძელდება საბჭოთა ხალხის დიდი სამამულო ომი გერმანულ ფაშისტ დამპყრობთა წინააღმდეგ. რომლებიც ვერაგულად დაუცნენ თავს ჩვენს ქვეყანას.

ამ წმიდათა-წმიდა განმათავისუფლებელ ომში სსრ კავშირის ხალხები, მათ შორის ამიერკავკასიის ხალხებიც, იცავენ თავიანთ თავისუფლებას, ღირსებას, დამოუკიდებლობას, თავიანთ კულტურას...

ქართველ, სომეხ, აზერბაიჯანულ ხალხებს და სსრ კავშირის სხვა ხალხებს პიტლური აგდებით და ქედმაღლურად უწოდებს „ველურებსა“ და „მეთრეხარისხოვან ხალხებს“ და უნდა განუმზადოს მათ უუფლებო და უსიტყვო მონების ბედი...

მსოფლიოში არ არის ისეთი ძალა, რომელსაც შეეძლოს გასთიშოს ამიერკავკასიის ხალხები, მოსწყვიტოს ისინი დიდ რუს ხალხს...

თავისუფლებისმოყვარე, მოძმე ქართველო ხალხო! შენი გმირული ისტორია შორეული წარსულიდან მომდინარეობს. მძიმე განსაცდელთა ქარცეცხლში და ხალხის ტანჯვის სიმწარეში შენ სიყვარულით და სათუთად გამოგიტარებია შენი კულტურა, შენი ენა, შენი დაუშრეტელი ნებისყოფა თავისუფლებისა...

ჩვენ ვერ შეგვაშინებს ვერაფერი მტერი, რომელიც სიცრუითა და პროვოკაციით ცდილობს შეასუსტოს ჩვენი ნებისყოფა ბრძოლისა და გამარჯვებისა... მტერი თავის დამპაღ ეშვებს ამიერკავკასიის მოძვე ხალხთა მტკიცე დარაზმულობის ფოლადის კედელზე დაიმსხვრევს.

ჩვენ მიუვალ ზღუდეებად გადავაქცევთ მთის ყოველ ბილიკს, ყოველ ხეობას, სადაც მტერს ყველგან დახვდება ულმობელი სიკვდილი...

აზურბაიჯანის, საქართველოს, სომხეთის ხალხებო!

საყვარელო მამებო და ძმებო, დედებო და დებო!

მთელი ჩვენი შრომა, მთელი ჩვენი ნიჭი და ძალ-ღონე მოვახმართ მტრის განადგურების საქმეს! კიდევ უფრო გავამახვილოთ სიფხიზლე, კიდევ უფრო ენერგიულად დავეუფლოთ სამხედრო ცოდნას!.. კიდევ უფრო გავაძლიეროთ ფრონტისადმი დახმარება!

უხვად მივცეთ ფრონტსა და ჩვენს ქვეყანას საჭურველი, ნედლეული და სურსათი, რათა მოვახლოვოთ ჩვენი გამარჯვების უამი.

დაე ყოველი დაზგა სრული სიმძლავრით მუშაობდეს და საბჭოთა მეურნეობებისა და კოლმეურნეობების მინდვრებში მუშაობა გათენებიდან დაღამებამდე იყოს გაჩაღებული...

ამ ბრძოლაშიც ჩვენ გამარჯვებულნი გამოვალთ ისევე, როგორც წინათაც გამოვდიოდით გამარჯვებულნი მძიმე განსაცდელთაგან...

წინ, გერმანულ ფაშისტ დამპყრობლებზე გამარჯვებისაკენ!..

გაუმარჯოს ამიერკავკასიის ხალხთა ძმობას!..

სიკვდილო გერმანულ ოკუპანტებს!“

ბ) გაზეთი „პრავდა“ საბჭოთა კავშირის გმირის ა. ტერელაძის გმირობის შესახებ

„უფროსი ლეიტენანტი აკაკი ტერელაძე მეორე მსროლელ ასეულს მეთაურობდა იმ მომენტში, როცა დივიზია დნეპრს მიაღწა. ტერელაძის ასეულმა ერთმა პირველთაგანმა გადალახა მდი-

ნარე, ამასთან ასეულის მეთაურმა განსაკუთრებული ორგანიზატორული ნიჭი, მოსაზრებულობა და მამაცობა გამოიჩინა. არტილერიის, ნაღმსატყორცნთა, ტყვიამფრქვევთა ძლიერ ცეცხლქვეშ მთელი მეორე ასეული დნეპრის მარჯვენა ნაპირზე გადავიდა და მაშინვე ჩაება უთანასწორო ბრძოლაში მტერთან. ბრძოლა შეუპოვარი, სასტიკი იყო. ბრძოლის შედეგად აკაკი ტერელაძის ასეულმა მეთაურის მარჯვე ხელმძღვანელობის მეოხებით სასტიკად დაამარცხა გერმანელთა მოტომსროლელი ბატალიონი და დაიკავა სოფელი მონასტირეკი და მნიშვნელოვანი მადლობი. გამაგრდა რა ამ ზღუდეზე, მეორე მსროლელმა ასეულმა გერმანელთა 22 კონტრიერიში მოიგერია, ამათში 8 სატანკო. ერთი ასეთი კონტრიერიშის დროს, როცა ასეულის ზღუდეზე მოდიოდნენ ტანკები, თვითმავალი ზარბაზნები და ორ ბატალიონამდე ქვეითი ჯარი, ტერელაძე წამოდგა და დაიძახა: დავიხოცოთ, მაგრამ დაკავებულ მარჯვენა ნაპირს ფაშისტებს ნუ მივცემთ. იერიში მოგერიებულ იქნა. ამ ბრძოლაში მეორე ასეულის მებრძოლებმა დააზიანეს გერმანელთა სამი ტანკი, ოთხი დაზგის ტყვიამფრქვევი, დახოცეს მტრის რამდენიმე ათეული ოფიცერი და ჯარისკაცი. პლაცდარმი დნეპრის მარჯვენა ნაპირზე შენარჩუნებული იქნა. შეტევითი ბრძოლების განმავლობაში აკაკი ტერელაძემ პირადად მოსპო 126 გერმანელი ჯარისკაცი და ოფიცერი“.

კითხვა და დავალებები:

რა იცით ამიერკავკასიის ხალხთა საბრძოლო მეგობრობის წარსულიდან? წაიკითხეთ წიგნი: „ლაპარაკობენ დაღუპული გმირები“ (თბილისი, 1965 წ.). შეაგროვეთ თქვენი სოფლის, ქალაქის მკვიდრთა დიდი სამამულო ომის ფრონტებიდან მოწერილი წერილები ალბომისათვის „ჩვენი სოფელი“ (ქალაქი, ქუჩა, დაბა) დიდი სამამულო ომის წლებში“.

სსრ კავშირის დიდი სამამულო ომის პერიოდში საბჭოთა კულტურისა და მეცნიერების მთელი ძალე-ტყარი აგრესორების განადგურების დიად საქმეს ემსახურებოდა. სახალ-ხო განათლების, მეცნიერების, ლი-ტერატურისა და ხელოვნების ყველა დარგის მუშაკები ერთსულოვნად დაირაზმენ კომუნისტური პარტიის გარშემო და ღირსეული წვლილი შეიტანეს კულტურის უბოროტესი მტრის — ფაშიზმის განადგურებაში. ომის მძიმე პირობებშიც კი პარტია და მთავრობა მზრუნველობას არ აკლებდნენ საბჭოთა კულტურის შემ-დგომ ზრდასა და განვითარებას.

მეცნიერება. ომის პირველსავე წლებში საქართველოს სსრ ახალ-გაზრდა მეცნიერებათა აკადემია სა-ომარ ყაიდაზე გარდაიქმნა. მეცნიე-რებათა აკადემიის პრეზიდიუმთან ჩამოყალიბდა თავდაცვის ხელშემ-წყობი მუდმივი კომისია, რომელსაც აკადემიის პრეზიდენტი აკად. ნ. მუს-ხელიშვილი ხელმძღვანელობდა. აკა-დემიასთან ჩამოყალიბდა საწარმოო ძალების შემსწავლელი საბჭო აკად. ა. თვალჭრელიძის თავმჯდომარეო-ბით, აკადემიის სამეცნიერო-კვლე-ვითმა ინსტიტუტებმა თავიანთი მუ-შაობის გეგმები ომის ამოცანების შესაბამისად გარდაქმნეს.

აკადემიის გეოლოგიის ინსტიტუ-ტის მეცნიერებმა აკადემიკოსების ა. თვალჭრელიძისა და ა. ჯანელიძის მეთაურობით გამოავლინეს და შე-ისწავლეს ქვანახშირის, მარგანცის, ვოლფრამის, მოლიბდენის, მათეთ-რებელი თიხის (გუმბრინის) ახალი საბადოები. ახალ საბადოთა დიდი ნაწილის დამუშავება ომის წლებში-ვე დაიწყო. აკადემიაში ჩამოყალიბ-და ტექნიკურ მეცნიერებათა განყო-ფილება, რომელმაც ნაყოფიერად იმუშავა რესპუბლიკის საწარმოების სამხედრო რეესებზე გადაყვანის მიზნით.

აკადემიისა და რესპუბლიკის უმა-ღლეს სასწავლებელთა მეცნიერებმა დიდი მუშაობა გასწიეს სოფლის მეურნეობის პროდუქტიულობის გა-დიდებისათვის. საქართველოს რიგ რაიონებში დაინერგა ხორბლის უხვ-მოსავლიანი ჯიშები — თავთუხი, დოლისპური, დიკა, ძილისურა. სოფ-ლის მეურნეობის მეცნიერების დოქტორმა ქ. ბახტაძემ გამოიყვანა მაღალმოსავლიანი, კარგი ხარისხისა და ყინვაგამძლე ქართული ჩაი № 1 და № 2. ქ. ბახტაძეს სახელმწიფო პრემია მიენიჭა.

აკადემიის ფიზიოლოგიისა და ფსი-ქოლოგიის ინსტიტუტებმა აკადემი-კოსების ი. ბერიტაშვილისა და დ. უზნაძის ხელმძღვანელობით შექმნეს ახალი შრომები კონტუზიისა და თავის ტვინის ჭრილობათა, ნერვუ-

ლი სისტემის დაზიანებათა სწრაფად განკურნების, ტკივილების დაუჩუბის, მეზობლის ნებისყოფის აღზრდისა და სხვა მნიშვნელოვან საკითხებზე, რომლებსაც ნაყოფიერად იყენებდნენ პრაქტიკაში.

ომის წლებში დიდ მუშაობას ეწეოდნენ ენისა და ისტორიის ინსტიტუტები. ენის ინსტიტუტში, აკად. გ. ახვლედიანის ხელმძღვანელობით, ჩამოყალიბდა ლოგოპედიკების ჯგუფი, რომელიც მუშაობდა კონტუზიით დაზიანებულ მეზობლთა სმენისა და მეტყველების ფუნქციების შეკურნალობა-აღდგენის საკითხებზე.

1943 წელს გამოვიდა აკადემიკოსების ი. ჯავახიშვილის, ს. ჯანაშიას და ნ. ბერძენიშვილის საქართველოს ისტორიის სახელმძღვანელო, რომელსაც სახელმწიფო პრემია მიენიჭა.

სახალხო განათლება. ომის წლებში გარკვეული ზიანი განიცადა სახალხო განათლებამ. აქამომდე მას, წავლებელი სამამულო ომის ფრონტებზე იბრძოდა. ბევრი სასკოლო შენობა ომის საქართველოსათვის იყო გამოყენებული, გადიდდა ორცვლიანი და სამცვლიანი მეცადინეობა, შეფერხდა სკოლების მომარაგება სასწავლო ნივთებით, სახელმძღვანელოებით და სხვ. ამ სიტუაციების მიუხედავად პარტია და მთავრობა ყოველგვარ ზომებს იღებდნენ სკოლე-

ბის მუშაობისათვის ნორმალური პირობების შესაქმნელად. მიიღეს დადგენილებანი მოსწავლეთათვის ტანსაცმლისა და ფეხსაცმლის ფონდის გამოყოფის, ქალაქის სკოლებში მოსწავლეთათვის ცხელი საუზმის მიცემის, ბავშვთა ჯანმრთელობის დაცვის და სხვა მნიშვნელოვან საკითხებზე. ფრონტელთა ოჯახების შვილებს და ხელმოკლე ბავშვებს სახელმწიფო დიდ დახმარებას უწევდა. საგრძნობლად გადიდდა მასწავლებელთა და სკოლის სხვა მუშაკთა ხელფასი.

ომის წლებში საგრძნობლად გაიზარდა საბავშვო სახლების ქსელი. საბავშვო სახლებში მშობლიურ მზრუნველობას იჩენდნენ უდედამოდ დარჩენილ ბავშვებზე. რესპუბლიკაში 12000-მდე ბავშვი ცხოვრობდა, რომლებიც ევაკუირებულნი იყვნენ მტრის მიერ ოკუპირებული რაიონებიდან.

1943 — 1944 სასწავლო წლიდან საქართველოში შეიქმნა ახალი ტიპის ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლები — მუშა და სოფლის ახალგაზრდობის სკოლები. აქ სწავლობდნენ ომის წლებში სკოლიდან განთესილი ასაკ-გადაცილებული მოზარდები.

დიდი სამამულო ომის წლებში საქართველოს მოსწავლე ახალგაზრდობამ და მასწავლებლებმა გარკვეული წვლილი შეიტანეს მტერზე გამარჯვების უზრუნველყოფისათვის ისინი აქტიურად მონაწილე-

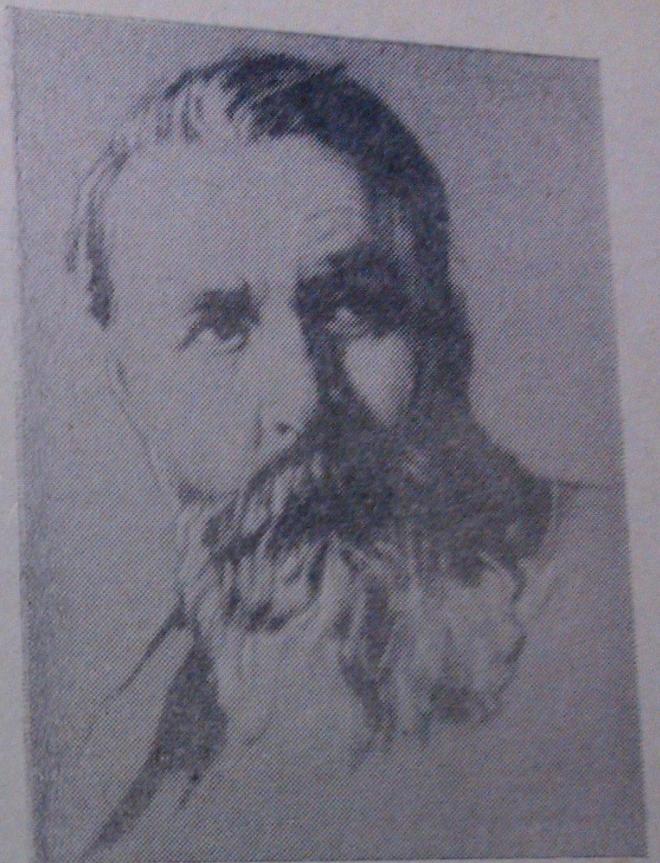
ობდნენ ჩაის კრეფაში, ხეხილის, ბალ-ვენახების მოვლაში, პირუტყვის მოვლა-პატრონობაში, სამკურნალო ბალახებისა და ლითონის ჯართის შეგროვებაში. ომის წლებში საქართველოს კოლმეურნეობებსა და საბჭოთა მეურნეობებში მოსწავლეებმა ორ ათეულ მილიონზე მეტი შრომადღე გამოიმუშავეს.

სამამულო ომის ინტერესებს ექვემდებარებოდა რესპუბლიკის უმაღლესი სასწავლებლების მუშაობა. ამ სასწავლებელთა კათედრებზე მუშავდებოდა თავდაცვის საკითხებისადმი მიძღვნილი თემები.

რესპუბლიკის უმაღლეს სასწავლებელთა ბევრი სტუდენტი და პროფესორ-მასწავლებელი სამამულო ომის ფრონტებზე იბრძოდა. ზურგში დარჩენილები ახალ კადრებს ამზადებდნენ ფრონტის, მეურნეობისა და კულტურის საჭიროებისათვის.

ლიტერატურა და ხელოვნება. სამამულო ომის მძიმე წლებში ქართული ლიტერატურისა და ხელოვნების მოღვაწენი იარაღით, კალმითა და ფუნჯით ხელში ერთსულოვნად ემსახურებოდნენ სამშობლოს დაცვის წმიდა საქმეს.

ომის წლებში მწერლებმა და პოეტებმა შექმნეს შესანიშნავი ნაწარმოებები, რომლებიც მებრძოლესა და ზურგის მუშაკებს გმირული სამხედრო და შრომითი საქმეებისათვის

გალაკტიონ ტაბიძე

აღაფრთოვანებდნენ. ასეთი იყო ა. აბაშელის, ი. გრიშაშვილის, გ. ლეონიძის, გ. ტაბიძის, ა. მირცხულავას, ს. ჩიქოვანის, ი. აბაშიძის, კ. კალაძისა და სხვების ლექსები. დიდი პოპულარობით სარგებლობდა ი. გრიშაშვილის „სამშობლო და გამარჯვება“, გ. ტაბიძის „მშობლიურო ჩემო მიწავ“, გ. ლეონიძის „არ დაიდარდო დედაო“, ი. აბაშიძის „კაპიტანი ბუხაიძე“, ა. მირცხულავას „მეინვარი“ და სხვ. ომის წლებში დაწერილ პოემებს შორის აღსანიშნავია ს. ჩიქოვანის „სიმღერა

დავით გურამიშვილზე“, გრ. აბაშიძის „ძღვევის ქედი“.

საბჭოთა ადამიანების ბრძოლისა და შრომის გმირული საქმიანობა აისახა მთელ რიგ პროზაულ ნაწარმოებებში. ამათგან აღსანიშნავია ლ. ქიაჩელის „მამა და შვილი“, კ. ლორთქიფანიძის „როგორ მოკვდა მოხუცი მეზღუერი“, რ. გვეტაძის „მართალი ნოველები“, გ. ნატროშვილის „დასავლეთის ფრონტზე“ და სხვ.

ომის წლებში კ. გამსახურდიამ გამოაქვეყნა ისტორიული რომანის — „დავით აღმაშენებლის“ პირველი წიგნი, ა. ბელიაშვილმა — „თავდასავალი ბესიკ გაბაშვილისა“ (I წიგნი), ა. ქუთათელმა — „პირისპირ“ (მესამე წიგნი).

აღნიშნულ პერიოდში შეიქმნა ს. შანშიაშვილის ისტორიული დრამა — „კრწანისის გმირები“, მ. ჯაფარიძის „ქამთაბერის ასული“, ს. კლდიაშვილის „ირმის ხევი“, გ. შატბერაშვილის „ფიქრის გორა“, ვ. დარასელის „კიკვიძე“, გ. მდივნის „ბატალიონი მიდის დასავლეთისაკენ“, ლ. გოთუას „მეფე ერეკლე“, რომლებიც წარმატებით იდგმებოდა ქართული თეატრის სცენებზე.

ომის წლებში ქართულ მხატვრული ლიტერატურას ბევრი ნიჭიერი ახალგაზრდა პოეტი და მწერალი შეემატა. ამათგან განსაკუთრებით აღსანიშნავია პოეტები რ. მარგიანი, ი. ნონეშვილი და ხ. ბერულავა.

სამამულო ომის წლებში ქართული კინოხელოვნების დიდი მიღწევა იყო მხატვრული ფილმის „გიორგი სააკაძის“ შექმნა, გ. სააკაძის გმირული სახე შესანიშნავად განახორციელა სსრ კავშირის სახალხო არტისტმა ა. ხორავამ. ომის წლებში გამოვიდა მხატვრული ფილმი „ჯურღაის ფარი“. „გიორგი სააკაძემ“ და „ჯურღაის ფარმა“ სახელმწიფო პრემია დაიმსახურეს. მიღწეული წარმატებებისათვის 1944 წ. თბილისის კინოსტუდია სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის ბრძანებულებით დაჯილდოვდა ლენინის ორდენით. ომის წლებში შეიქმნა ოპერები: ა. მაჭავარიანის „დედა და შვილი“, შ. აშმაიფარაშვილის „ხევისბერი გოჩა“, ი. გოკიელის „პატარა კახი“, შ. მშველიძის ოპერას „თქმულება ტარიელზე“, რომელიც 1946 წ. დაიდგა, სახელმწიფო პრემია მიენიჭა.

ამრიგად, ქართული კულტურისა და მეცნიერების მოღვაწეებმა სამამულო ომის პერიოდში მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს მტრის განადგურებისა და საბჭოთა კულტურის შემდგომ განვითარების საქმეში.

კითხვები და დავალებები:

რა როლი მთავრობის ქართულ მეცნიერებას მტერზე გამარჯვების უზრუნველყოფაში? დაახასიათეთ სახალხო განათლების მდგომარეობა ომის წლებში. რაში გამოიხატა მოსწავლეთა და სტუდენტთა დახმარება ფრონტისადმი. დაახასიათეთ ლიტერატურისა და ხელოვნების მიღწევები ომის წლებში.